

dasi časih tudi v bridki vzajemnosti s Truberjem. Knjige, ki jih je spisoval ali prelagal Luter za Nemce, Truber z drúgi za Slovence, a predstavljala sta ona največ po njegovih navodih, ‚ljudem Slovenskoga jazika‘, Hrvatom in Srbom, sedaj iz jezika diačkoga (latinskega), sedaj iz nemškoga i krainskoga, va ili na jazyk hrvački i srbski, s slovi ili slovni glagolskimi i ciruličkimi sedaj tudi iz laškoga (t. j. italijanskega) in v latinici. Knjigam njunim je spisoval Primož Truber nemške predgovore in priporočila. V nekterih so skupaj natisneni vsi trije, na pr. pod nemškimi: Primus Truber Creiner, Antonius Dalmata, Stephanus Consul Histrianus; pod slovanskimi bodisi v cirilici, bodisi v glagolici pa: Primuž Truber Kranac, Anton Dalmatin, Stipan Konsul Istriian. Tudi njihove slike se nahajajo simttertje po bukvah in posebej.“ — Razven téh, v njihovih knjigah imenovanih pisateljev slovenskih, hrvatskih in srbskih, delovali so še več ali menj, izravno ali posredno, v književnem poslu tedanjem v Tubingi: Pavel Skalič iz Zagreba, profesor v Tubingi, učenjak Mate Vlacič Frankovič nazvan Flacius Illyricus iz Labina, Jurij Svečić, Gregor Vlahovič predikant v Metliki, Fran Hlej iz Istre, Nikola Mozes z otoka Cresa, Ivan Fabijanič, Ivan Lamela in Mato Živčić iz Pazina, Anton Bočić iz Modruša, Peter Kranjčić iz Ozlja v Hrvatski, Ivan Juraj in Nikola Drinovački iz Bosne idr. ¹⁾ (Konec prihodnjič.)

Krokarijev Peter.

Slika iz vojaškega žvljenja.

Spisal Podlimbarski.

Mislite si človeka majhne postave, plečátega, čokastega, mesnatega, kakor pravi Turgénev, malih očij, debelega nosú, smolnato-temnih las na kratko pristriženih, lica razširjenega, nežno-rudečega, po polti skoraj otročjega, bíčjega vratú, kratkih laktij z rudečkastima rokama, sem in tam rjavo-pégastima, kratkih nog v podobi stebrov. Hodil je Krokarijev Peter široko, opletaje z rokama, naprej in nazaj mikaje z ramenoma in z vso oplátjo. Smijal se je dostikrat in prijetno je znal natézati rudeče oplátnice, a videl ga nisem dobrovoljnega nikoli. Govoril je malo in tako težko, kakor da so mu besede na jeziku privezane, on pa počasi jedno za drugo odvezuje in suje na beli

¹⁾ „Vienac“ 1875. str. 709.

dan. Molcé se je pomikal za svojim poslom in tako težko brez duševne pomoči, brez ognja; zdelo se mi je, kakor bi bilo to gromadno teló dobilo od stvarnika premajhen delež óne motórne močí, ki nas neprestano dalje goni od predmeta do predmeta, od dela k delu. Lenoba ni bil Krokarijev Peter. Opiral se je v delo, kakor vsi drugi; nikoli ni pohajkoval, a njegova nespretnost je bila kriva, da mu ni šlo vse tako izpod rok, kakor drugim. V tovaršije ni zahajal, preradi so ga tovariši pikali in to ga je bolelo. Jeden njegovih tovarišev, štajersk Nemeč po rodu, ohol, neumen človek, poskusil je dati mu priimek „petrólejní sod“. Pa ta priimek se ga ni prijel; hudomušen Nemeč je imel med nami s svojimi suhimi dovtipi premalo vpliva in Petra smo imeli vsi radi. Res, časih se ga je ta ali óni v mladostni predrznosti in prevzetnosti polotil in ga jel izpraševati o njegovi ljubici, kaka je, koliko ima, na kar se je Peter vselej premilo posmehljal, pomuzal in sramežljivo v tla pogledal. Pil razven vode ni ničesar, celó žganja ne. Če mu je kdo ponudil te pijače, smehljuje se je odvrnil: „Oj . . . tega pa jaz že ne!“ Tudi tobaka ni kadil — zvečil ga je pa, kadar je sabljo ali čevlje čistil, ali pa s skleskom svoje ostroge drgal. Peti ga nisem nikoli slišal. Ne „Zagorski zvonóvi“, ne „Mila lunica“, ne „Naš cesar in naš kralj“, ne „V nedeljo zgodaj“, nobena pesem ni genila tega okorneža. Kakor bi ležala kaka neizlečljiva bolešt mu na duši, okovana, priklenena, zadelana, nedosežna in nedostopna. Kleti je pa znal Peter, in robato je klel, pa le pri posebnih prilikah. Če ga je v hlevu konj ugriznil, ali kadar so se mu pri skoku na konja razpárale hlače, kadar so mu po noči miši kruh obglodale, preklel je konja, ali hlače, ali miši.

Brez posla ni bil nikdar. Če ni bilo družega opravila, sedél je na slámnici, krpal svoje rudeče hlače, tolkel komisni kruh — po dvé porciji je dobival na dan — ubadal, ubadal s šivanko in zalagal, svoje majhne očí razširjajoč, da se je videla njihova snežna belína, zalagal pol pesti debele kose med rudeče, razpuhle ustnice. E, pripraven človek je bil Krokarijev Peter in, kakor pravim, radi smo ga imeli.

Jedenkrat, vém, ali davno je že tega, imela sva s Krokarijevim Petrom čez noč stražiti v hlevu nad tridesetero kónj. Pobotala sva se, da bom jaz čúl dopolunoči, on pa popolunoči. Zimska noč je bila in tenek sneg je ležal po sosednih hribih.

Ob deveti uri se je polegél hrúm, ki se sicer razlega ves dan po vojaškem hlevu. Tovariši so se odpravili v izbe veselo kramoljaje, pevaje, tù in tam glasno ukaje v hladno noč, konji so zobali, mulili senó, hrkali, pihali, bíli in grizli se. Kmalu se je polegla tudi óna čilost in

veselost, katero občuti žival pred in med krmljenjem. Zime v hlevu ni bilo čutiti.

Krokarijev Peter si je prinesel iz izbe plašč, komisni hleb — črnilo, peró in popir.

„Kaj boš pisal, Peter?“ ogovoril sem ga.

„Bom . . . domóv!“

„Miciki Šijanovi, á?“

„Šijanovi . . . Šijanovi . . .“ in nasmehnil in namuzal se je in obrnil od mene.

Začela sva hlev snažiti.

„Peter, ali te bo pa čakala Micika?“

„Če hoče.“

„E, babe so babe! Kdo vé, če ona nocoj náte misli?“

Ni me hotel poslušati, šel je na drugi konec hleva.

Zopet sva prišla skupaj.

„Peter, kaj pa, ali imaš še očeta?“

„Očeta — pa nimam!“

„Ali matere tudi ne?“

„Mater pa imam, mater!“ odgovoril je hitro in nekako ljubó je zvenèl njegov glas. Srčno je brskal z ráskavo brézovo metlo.

„E, da so le mati, Peter . . . za mater bi jaz dal vse.“

Pogledal sem mu v obraz. Slaba luč je brlela nad nama in razlivala blede svetlobo. Zamišljen je stal Peter pred menoj. Lica so mu gorela, milo je uprl svoje male, temnorjave oči in ni jih umeknil, ko sem pogledal vánje. Zdelo se mi je, kakor bi bil v meni iskal sočutja, tako me je pogledaval in bistril s svojim pogledom; kakor bi me bil hotel prositi, naj mu odpustim, naj ga ne zasmehujem, ker je tako mehkočuten in dobrosrčen.

Nekaj trenutkov sva molčala oba. Ugibal sem, kaj se godí v Petrovem srci. Da on noč in dan sanjari o domačih krajih, od katerih ga je dolžnost odtrgala neizprosno in neusmiljeno, to sem védel; ali neznano mi je bilo, kaj in kako je pri njem domá. In glej, zanesel se je, da je našel človeka, kateri ga ne zasmehuje, kateri razume njegove bolečine. Postal je zaupen, zgovoren, tožnosti ni več na njegovem obrazu. On, ki je tovarišem odgovarjal, kadar se mu je ravno zljubilo, on me je nocoj ogovoril:

„Kaj pa tvoji starši, ali še živé?“

„Oj, še, ni dolgo, kar sem dobil pismo od dóma!“

„Ali so zdravi?“

„Zdravi!“

„Meni so pa pred tremi tedni pisali . . . no, pa nič dobrega . . . mati so stari . . . nad šestdeset let . . .“ govoril je s tresočim glasom.

„Ali so še pri môči?“

„Bili so . . . zmerom . . . pa saj véš, zima starega človeka prevzame . . . zdaj so nekaj obo — oboleli.“

„Nič ne maraj, Peter, pomlad bo kmalu prišla, ta prinese zdravja.“

„Kaj bi jaz maral, ko bi bil domá . . . vse bi bilo drugače . . . zaslužil bi, da bi bilo tudi za mater dosti“

„Ali si za hlapca služil?“

„A . . . v rudokopih sem bil, prêmog sem kopal . . .“

Babi, visoka kobila črne, svetle dlake, belo-lisasta na glavi, dolgogrivata, grebla je s sprednjo nogo po slami in tako svetlo pogledavala na naju. Peter jo je šel napojit. Sledil sem z očmi za njim, zamislil se vánj. Kdo bi bil kedaj dejal, da je ta tihi Peter taka dobra duša in kdo bi bil mislil, da se srce takega okornega, ledenega človeka more otajati! Čimdalje sem ga gledal, tembolj se mi je prikupil. Kako je hacâl po slami okoli konja, časih žareče oči tajil, časih pa mene pogledal tako pristalno, milo in proseče.

„Domá je bilo res . . . več trpljenja še, kakor ga je tu, pa sem le zaslužil, da sva oba z materjo izhajala za silo.“

„Premoženja domá nimate?“

„Kaj bi imeli!“

„Svoje hiše tudi ne?“

„Nič! . . . Mati gostujejo . . . zdaj živé . . . kaj . . . o tem, kar jim dobri ljudje dajó. Pišejo mi, da bi domov prišel, pa kako bi prišel . . . dva brata imam še — oženjena. Pri raportu sem že prosil in dejali so mi, da, ko bi bil jedini sin vdove, bi že šlo, tako pa naj brata za mater skrbita.“

„Sta li brata tudi v rudokopih?“

„Domá sta, v hribih drva delata, po deset grošev na dan in ob svojem; imata pa oba po več otrok, tako da še samá nimata za življenje dosti. Do lanskega leta so mati še dobivali za trščanko . . . no, ni bilo Bog vé kaj, pa vendar je bilo lože. Zdaj še tega nimajo. Trščanka je odrasla in služi v dolini pri cesti. Kruba jim prinese vsak teden . . . pa kaj . . .“

„Peter, kaj jim boš pa pisal nocoj?“

„I kaj, naj potrpe . . . saj večno ne bo tako . . . osemindvajset grošev imam, te jim pošljem.“

„Kaj ti denar domóv pošiljaš? Tacega pa še ni bilo.“

„To bo prvi denar, katerega jim v poldrugem letu pošljem. Prihranil sem ga . . . pa sam Bog vé, kedaj zopet toliko denem na stran.“

„Peter, ali boš vzel Šijanovo Miciko, kadar prideš domóv?“

„Zakaj bi je ne! Bajto ima pri cesti . . . imel bom vsaj svoj dom. Tja pojdem z materjo . . . onidve bosta domá gospodinjili, jaz bom pa prêmog kopal.“

„Če pa otroci pridejo, boš pa tudi ti moral domá ostati!“

„E . . . Bog vé, kako še bo . . .“

Povédati je hotel še nekaj, ali glas mu je zastal v grlu. Umolknil je, oči so se mu zopet pomračile. Jaz njegovih spominov nisem hotel motiti, ker za njegovo boleost nisem imel zdravíla, celó pravega svéta ne, kateri bi mu bil v tolažbo. Ali pogledaval sem vedno nánj, tik njega sem postajal, on pa je molčal, odvráčeval se od mene, stiskal trepalnice in ustnice, kakor bi bil s premago porival spomine nazaj doli v srce. Zopet je postal čmeren človek, kakeršnega smo ga videli dan za dnevom. Lože ni bilo Petru, odkrivšemu tovarišu svoje gorjé, spomini na domače kraje in na tožno, zapuščeno mater so ga gotovo še huje razburili. Četrť ure sva še hodila po hlevu, zapirala okna, popravljala steljo, tû in tam napajala, potem pa je Peter vzel plašč in se za leseno ograjo zleknil na slamo. Z nobeno besedo se ni od mene poslovil in jaz se tudi nisem upal govoriti; celó „lehko noč!“ mu nisem želel. —

Okoli poludvanajste ure sem sédel na stol. Hoja me je utrudila, razburjena domišljija je oslabela živce moje. Naslonil sem se s komolcem na leseno ograjo. Kmalu mi je glava zdrknila raz dlan na rame; zadremal sem. Tipanje in vohanje po desni roki me je prebudilo.

Aga, širokopleč, udát konj zlato-rjave barve je stal pred menoj. Prestrašen sem skočil raz stol. Tudi konj se je stresnil, zgrudil se, kakor bi se mu bila pošibila kolena, odskočil, visoko je dvignil glavo in rep, prhnil z nozdrvami, mogočno je potresel z gosto, zlato-belkasto grivo, kakor da hoče otresti se uplašnosti in ponosno je pobežal v svojo stajo. Klopotánje kopit je prebudilo Petra. Privezal sem konja, a Peter je že stal za menoj. Slaba luč me je bodeče skelela v oči, trepalnice so mi siloma lezle skupaj, dolgi žarki so se mi utrinjali pred očmi.

„Kâj je že polunočí, Peter, da si vstal?“

„Oj, seveda že bo kmalu!“

„Spal si dobro?“

„A, kaj bi spal . . . vsako četrť ure sem se prebudil . . . sanjalo se mi je.“

„Sanjalo?“

„Ti si se učil, ali znaš sanje razlagati?“

„Tega se nisem učil; kaj se ti je pa sanjalo?“

„Da sem domóv prišel . . . spomladi. Vse je bili zeleno pred kočó, vse pisano. V veži sem srečal Miciko.“

„A —“

„Vsa bleda in upála je bila, taka . . . kar gledati je nisem mogel. Podala mi je roko, pa tako je bila mrzla, kakor led . . . tako čudno mrzla, kar zgenil sem se. Bog vé, nekaj to pomeni.“

„Že mogoče!“

„Bog vé. Hotel sem ji roko odtegniti, pa nisem mogel . . . kakor bi bili roki primrznili. Peter, dejala je Micika, mati te čakajo v hiši in oče tvoj. Mene je groza obšla . . . mrzel pot me je oblil . . . oče moj so že umrli . . šest let je tega.“

„Kàj si jih potlej videl v sanjah?“

„Ne, prebudil sem se od strahú.“

„Sanje so prazne marnje, Peter, spletkarije vroče glave, brez pomena. Mnogokrat občujemo v sanjah z umrlimi in ne bojimo se jih.“

„Pri nas je . . . Kikrčev Matija mu pravijo . . . ta jih pa zná razlagati.“

„Morebiti, da časih pravo zadene; marsikaj se zgodi, kar se nam je sanjalo, a marsikaj se nam pripeti, o čemer se nam še sanjalo ni.“

„Se vé, očeta že ne bom več videl z materjo . . . morebiti na ónem svetu . . . na tem pa že več ne.“ —

Obá sva molčala.

O polunoči smo navadno konjem s svežo slámo pristiljali. Velik kup slame je ležal pred hlevom. S Petrom sva začela nositi. Svetla noč je bila zunaj. Luna je plavala navpik nad nama, zvezde, redko sejane so žarko svetile. Iz dimnika bližnje tovarne se je izgubljal lahek, sivkast dim v sveže prozorno ozračje. V sosedni vasi je nekdo hripavo zaukal, okna krajne hiše, gostilne, bila so še razsvetljena. Vsak po trikrat sva vlekla slame. Napósled se je Peter ustavil pred kupom. Čakal sem, da me ogovori. Obrnil je pogled proti jugu in neprestano zrl tja. Med prsti je mehanično mël in sukal bilko slame. Postal sem tik njega. Obsežna ravnina se je razprostirala na južno stran. Kake pol ure hodá pred nama je ležal gozd, teman, nepregleden na levo in na desno.

„Véš, jaz bi se za ves svet ne hotel naseliti na ti ravnini.“

„Zakaj ne?“

„Pozabiti bi ne mogel goratega našega svetá.“

„Pravijo, da je povsod dobro, domá pa najbolje.“

„Glej tam, kaka péga je na nebu, tam pod óno svetlo zvezdo. Ali vidiš?“

„Vidim, vidim!“

„Jerebičev Janez je pravil óni dan, ko smo jahali doli za tem lesom, da smo tù čéz mi domá.“

„A kaj še! — Ali vidiš večérnico, tù na desno glej, najsvetlejša zvezda že globoko na kraji ravnine — tam je naša domovina. Peter — tam so želje naše.“

„Ali tam . . . tam . . .“

Poslednjikrat sva zanesla slame. V hlevu s Petrom nisem več govoril. On si je vrezal kos kruha in obstal sredi hleva. Jaz sem se zavil v svoj plašč in se istegnul po slami za ograjo. Précej sem zadremal. Silen udarec konjskega kopita po leseni ograji me je prebudil. Dvignil sem glavo, oprl se na komolec.

„Da bi te . . . gura suha!“ razdál se je nemiren glas Petrov. Zdelo se mi je, kakor bi bila metla trdo švignila po kónjskem križi. Zopet sem se poravnal po slami. Prijetno mi je bilo pod plaščem, kakor da mi je Bog spanja v vse ude in žile nalil nove, ne krepkejše, no razdevajoče, teló sladko poječe, pomirjevalne tekočine. Nad menoj v žlebu je poskočila in zacvilila miš. Zaspal sem. — Nekaj je vleklo plašč raz mene. Malo sem odprl očí. Žveplenka mi je gorela pred nosom. Neprijetno me je zbodla svetloba; stisnil sem trepalnice. Orjaška roka me je zgrabila za bluzo in me vlekla náse. Podál sem se, zbral misli in hipno sem bil na nogah.

„A, tako ti stražiš, čakaj, počakaj! Jaz te naučim, kako ti je opravljati službo! Ti spiš, a konji se sprehajajo po hlevu — a luči nikake, ha?“

In jadovito me je potresla nemila roka. Vse temný je bilo okoli mene. Razložil sem le črno maso, stoječo pred menoj, a po besedah ostro naglašanih, spoznal sem, da sem v pestéh korporola Malnariča.

„Napravi luč, o drugem se še pomeniva!“ Težka pest me spustí. In tekem sem, kar se je dalo, k prvi svetilnici. V naglici zadenem ob konja, ki je poskočil. Nastane ne mala konjska dirka po hlevu. Užgem luč in grem privezavat konje. Na korporalovo vprašanje, kje je druga straža, dokazal sem nedolžnost svojo.

„Poglej po stajah, nekje bo živinče leno spalo pod konjem, ali pod žlebom, a ob najstih oba k raportu. Jaz vama že pokažem!“

Ta glas je bil mečji, ne polovice poprejšnje zlosti ni bilo v njem. Zaškripalaso vrata in zopet zaloputnila se za strogim gospodom korporalom.

Precèj pozno zjutraj je že bilo. Konji so postajali nemirni, zrna v stelji že nì jeden ni iskal; ogledavali so se. Vzel sem svetilnico in iskal po stajah. Petra ni bilo nikjer, njegovega plašča tudi ne.

Kaj, ko bi bil Peter pobegnil, ko bi ga bile njegove večne sanje o domačiji, njegova gorka ljubezen izpeljale na to nesrečno pot? In spomnil sem se vsega, kar sva to noč govorila. — Jerebičev Janez je prišel prvi v hlev. Oskrboval je dva konja. Poprosil sem ga, da me namestuje, dokler ne pridem nazaj. In tekel sem v izbo in potipal po Petrovi postelji, ali Petra ni. Prižgem žveplenko, gledam, Petrovega plašča ni na klinu. Zdaj sem bil prepričan, da je Peter pobegnil. Žal mi je postalo po njem, míloval sem ga, ali slabe misli o njem nisem imel. Njegovo srce ga je neprestano vleklo v domače goré, k stari majki, on že drugače delati ni mogel. Na zapadu je luna počasi lezla za obris ravnine. „Tam je naša domovina — naše želje!“ Jeden za drugim so prihajali tovariši iz izbe. Vsak je osupnil o nenavadni novici, ali za Petra slabe besede ni imel nihče. To jutro ni nihče pozvižgaval, nihče ni pel; mirno, nemo je opravljal vsak svojo službo.

Po ukazu našega kapetana sta zajahala, ko se je zdanilo, za ubežnikom dva jezdeca po različnih potih čez ravnino. Okoli najjste ure sta prišla zapotêna nazaj — toda brez Petra.

Drugi dan se nam je vreme nenadoma izprenenilo. Od juga je potegnil gorak veter, nebó se je pooblačilo, povsod se zadelalo in znižalo. Ozračje je postalo kalno, težko, od tovarne sem se je valil udušljiv dim. Tolpe vran in vrabcev so se podile okoli naših poslopij. Ko smo tretji dan zjutraj vstali, bilo je že vse okoli in okoli s snegom pobeljeno in sneg droben, ne cunjast, je še padal. Južnega vetra ni bilo več čutiti, ozračje se je navzelo snežne svežesti, sneg se je rahlo vsedaval. Ves dan je ostalo vreme jednako. Mi smo bili na gorkem in dobro se nam je zdelo. Jahalnice in dvori so bili zametêni, jahati nismo mogli. Četrty dan se je razvedrilo, sneg ni več padal. Mrzel severen veter je bril okoli vogálov in pometal s snegom. Vse je bilo v mrzlo sneženo meglo zavito, le v zatišjih, in kjer se je navál vetra trgal, tam se je dalo spoznati, da sneg več ne pada. Peto jutro nêvihte že ni bilo, solnce je plavalo za meglenimi oblaki. Sneg je v debelih zamétih ležal po jahalnicah, dvorih in cestah. Ob deveti uri so nas peljali v četah na jahalnice sneg odmetávat. Hud mraz je bil, zanóhtovalo se nam je. Med vsakovrstnimi pogovori nam je šlo delo spretno izpod rok, čas je hitro potekal. Tudi na Petra smo se spomnili in Ocepnikov Luka, ki si je vedno in vedno v roke húkal, dejal je, da Peter ni nič kaj napačno misel imel, da se je za čas najhujše zime odtegnil strogi službi. In glej, proti poldnevi — kaj se pomika izza vogála tovarne proti nam? Dva pešca sta z nasajenimi bodali in med njima

— naš Peter. Opletaje in gugaje se je gazil debéli sneg in gledal v tla. Mi smo ostrmeli, postali od dela, spogledali se, oprli se na lopate, a nihče ni izpregovoril besede. Le tam zadaj se je rogal Nemeč, ozrl se nisem, ali slišal sem njegovo škodoželjno hihikanje. Gledali smo za sprevidom, dokler ni izginil med poslopji kosárne. —

Jaz sem v pisarni večkrat pri pisanji pomagal. Drugi dan so me poklicali tja. Nekoliko pred jednajsto uro pride v pisarno kapetan, grof Polinski. Bil je visok, vitek, štiriintridesetleten mož, črne, polne, ukusno pristrižene brade, črnih, namaslenih, gladko-razčesanih las, blednatega lica, pravilnega nosú, tankih obrvij, finega kretanja in védenja, kavalir od nog do glave. Oženjen ni bil, no govorili so, da je srečen pri ženskih. V zabavo je bilo njemu jedno popóludne prekratko, zato si je izposojal noč in proti jutru je prijezdil iz mesta. Spal je do devete ure, potem je prišel na jahalnico, vzal podčástniku bič iz roke in opletaval in udrihal po konjih, dokler ni spotene druhali spodil domóv. Kadar smo ga videli, da gre iz jahalnice v izbe ali v hleve, kar kri nam je začela hitreje krožiti, s tako iskrenostjo smo se poprijeli vsi dela. In v takem trenutku si je delo vsak našel in sicer delo dostikrat nepotrebno, na katero v navadnih položajih še nihče mislil ni. Bil je pa le naš dober poveljnik in mi slovenske duše smo se hvalili ž njim. Dajal nam je res priímke, živalske, vse gori od divjega krokodila pa doli do znane zveste domače živali, toda lasal, uhljal in pretepával nas ni. Če je časih pri raportu v jezi komu premalo svetlo čelado z glave snel in jo potem z močjo zopet z vrha doli na bučo pritisnil, da se je kositar skozi podvlako zarezal v kožo, to ni bilo tako gorjé in kapetan je sam védel, da je to najkrajši način, s katerim se nepristojna čelada k buči primerja. Grof Polinski ni bil samoljubiv, ošaben; čestiljubiv je pa bil. Oj, kako se je trapil, kadar nas je imel ogledati polkovnik ali brigadir! Po cele dni pred takim pohodom se ni genil od nas, kakor bi bil na ljubezen pozabil, vedno nam je bil za petami preklinjaje in zmerjaje. Pri viziti je zapovedoval v najlepšem tenoru na kratko, odsekano, in konji so ponosno, čvrsto, strastno šli pod nami. On sam je stoječ za višjim skakal, migal, žugal in kazal. Ne pomnim, da bi bil kedaj kak poveljnik z našimi vajami nezadovoljen. Ali po viziti, kako življenje za našega grofa! Teden dnij se je zabaval po poldnevih in po noči in mi smo imeli lepe ure. Če še povém, da je bil grof Polinski poljske krvi in da je zadosti gladko govoril slovenski jezik, objavil sem vse, kar mi je bilo zanimivega znano o našem kapetanu.

Točno ob jednajstih se odpró vrata in v sobo se priguga Peter. Za njim vstopivši korporal Malnarič trdo prekorači sobo do kapetana

stoječega pri oknu in oznani, koga je privedel. Grof Polinski se obrne, urno stopi pred Petra in prične navadne svoje duhovite in neduhovite molitvice, katerih ne bom objavljaj. Peter se je večkrat stresnil, kakor bi bil poravnal ude; boječe, tiho, pretrgano, komaj razumljivo je odgovarjal in topo je gledal kapetanu v oči. In ko je pravil, da ima domá stano, bolehno mater, katero je hotel obiskati, zatemnele so mu oči še bolj in prilezla mu je solza na lice. Kapetan se je obrnil od jetnika in začel hoditi po sobi, a vedno je potresaval z glavo in zmajeval z brkami.

Zdajci se zopet odpró vrata in v sobo stopi stara, sključena ženica, ogrnena od glave do petá v rjavo, obnošeno, na krajih in oglih vse razcefrano volneno ruto. Počasi, bojazljivo se obrača, zapiraje vrata. Razven Petra, ki je stal s hrbtom proti vhodu, spogledali smo se vsi, s pogledi vprašujé, kaj to pomenja. Kapetanu je blisnilo izpod čela, premeril je novo došlo s srepim pogledom od glave do nog, lice se mu je pomračilo, nategnilo se v preziralen izraz, mig njegovega ostrega očesa — in starka bi bila pred vrati. Ali zdajci se razdá glas tujčin:

„Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ —

Na razjarjenega človeka dostikrat sama beseda pomirjevalno vpliva. Jedna beseda in njegova pazljivost je razdrta, polagoma prehaja na drugo pot, zlostim se, kakor v meglo zadelana, umika trezna misel. Tak je bil naš kapetan; pregovoriti je bilo treba ž njim in osornost je izginila za trenutek z njegovega obraza, zapustivši za seboj začudenje in zvedavost.

„Kaj hočete, kaj iščete tù?“ vprašal je s sočutjem; njegove oči so radovédno gledale na starko.

„Za božjo voljo Vas prosim, gospod milostivi, odpustite, odpustite!“

Roki skleneni, koščeni in žilávi sta se pokazali izpod razcefrane rute. „Vi ste gospod, visok gospod, ali odpustite meni, materi tega možá!“

„Jednajsti dan sem na potu . . . peš sem hodila . . . molila, molila, da bi še jedenkrat videla sina in pred Vami na kolenih prosila milosti!“

Starka se je zgruzila na kolena, sklonila glavo in k obrazu pritisnila rjavi roki.

Kakor bi bilo nekaj zamrgolélo po meni, naslonil sem se na mizo in globoko sem segel po sape. Pogledal sem Petra; po njegovem obrazu je bila razlita čeznaravna rudečica, z vsem telesom je mël, kakor bi bili nogi prešibki, kakor bi ga vse močí vleklo k materi, na njeno stran na kolena.

„Vstanite, vstanite! — Ti,“ obrnil se je grof očitajoč k Petru, „to je tvoja mati?“ — Petru se je nabralo lice na komaj viden smehljaj, očesi sta mu zažarili, brati je bila iz njiju živa prošnja, iz dna duše, na lahko sta se zgenili njegovi ustni, a précej sta zopet zamrli.

„Vstanite, vstanite! Tega ne maram, da bi kdo pred menoj poklékal!“

Starka vstane.

Po kratkem premisleku je začel grof Polinski:

„Milosti, milosti Vi zahtevate za ubežnika, ki je prisego prelomil, ki je tako sramoto napravil meni — vsemu polku in tudi Vam! Ali ne véste, kaj je zakrivil? — Korporal Malnarič!“ Jeza obvlada kapetana, mogočno se vzravna, švigne z očmi po korporalu od tal do vrha. Korporal zatrepeta po vsem životu, kakor bi bil spustil vánj električni tok, poravná se in divje šine z očmi.

„Pravili so mi vse na dvorišči, gospod! Mati božja vé, če sem ga jaz tako učila! Naj se zgodi volja božja! Kazen mora biti, kazen, res! Naj jo prebije Peter moj, kakor jo je zaslužil . . . po Vaši milosti mu jo naložite . . . hudo se je pregrešil, hudo . . . ali potlej ga pustite domóv. Vse sem že obletala, vse obhodila, povsod prosila zánj . . . on je moja jedina podpora na stara moja leta . . . brez njega mi že ni živeti!“

Obile solze so oblile starko; roki je razklenila in z ruto si brisala velo, od starosti in skrbi razorano, razdejano in raztrgano lice. Meni se je stemnilo pred očmi, tiščal sem se mize. Kapetan se je odvrnil in strastno potisnivši pesti v žepe pomemljál po nemški:

„Jaz . . . jaz ne vé, kaj hočejo ljudjé? Zabiti narod!“ Zaničljivo se je posmejal, potresel z glavo in široko je stopil pred starko.

„Majka,“ dejal je z mirnejšim glasom, „Vaše prošnje ne morem izpolniti. Tudi so še višji, kateri Vašim željam ne morejo ustreči. Postava je taka, za Vas nima izjeme. Če je pa Vaš sin protipostavno vojak, obrnite se domá do Vaše deželske gosposke, če Vam ta ne pomore, ne pomore Vam niti Bog. Tako. A zdaj . . . korporal, odpeljite jetnika v zápor, ali pazite mi, odgovorni ste mi za to, da živa duša ne črhne besedice ž njim. — Taka so naša pravila; mi nismo kaka turška tolpa! Zadosti! Z Bogom, majka!“

„Oh, Bog se v usmili!“ zaječala je starka.

Obrne se korporal Malnarič k Petru, jadovito migne z desnico — Peter vztrajno pogleda na mater, mati na njega — v štirih očeh je nekaj zablislilo, zatrepetalo — solze bolesti in ljubezni — počasi so se zaprla škripajoča vrata za nesrečno majko.

Grof Polinski si je zapalil cigaro, dvakrat spustil gost dim skozi brke, pluul in ne izpregovorivši zapustil pisarno. Sédel sem k mizi

ali pisati nisem mogel, roka se mi je tresla. Pogledal sem skozi okno, vse mi je migljalo pred očmi. Čez dvor je gnal korporal Petra mojega. Za njima je hitela sključena starka. Za oglom je izginil korporal z jetnikom, starka je postala, gledala v jednomér za njima, zmajevala z glavo, sklepala roki — napósled je smelo in pospešno ubrala pot za njima. — Kmalu sem jo videl omahovati izza družega ogla. Na lice je tiščala rjavo ruto, tiščala, tiščala. — Za pol ure mi je izginila v polji.

Tri tedne pozneje je kosmat stražmešter v barbarskem jeziku zbrani četi objavljaj, da je c. kr. vojaško sodišče obsodilo Petra zaradi prestopka prvega ubega v mirnih časih v trimesečen zápor, poostren s postom, s temnico in s trdim ležiščem. Razložil nam je tudi, da je sodišče postopalo le zato tako milostivo, ker se je obsojenec pri vojaškem oblastvu v Celji sam naznanil.

Predno je prišel Peter iz zapóra, bil sem prestavljen v druge kraje, daleč stráni od tovarišev svojih.

Književna poročila.

IV.

Statistischer Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Laibach über die volkswirtschaftlichen Zustände in Krain. Erstattet an das hohe k. k. Handelsministerium für das Jahr 1880. — Laibach. Verlag der krainischen Handels- und Gewerbekammer. Buchdruckerei Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 465 × IV.

Ne hudujte se, cenjeni čitatelji „Ljubljanskega Zvona“, da vas hočem seznaniti s knjigo, ki ima nemški naslov, in ki je po svojem lici namenjena trgovinskemu ministerstvu, a ne slovenskemu izobraženemu občinstvu, za katero piše ta list. Imam važne uzroke, da stopam na dan s tem poročilom, ki nima zabavne namere, ki ni niti tiste poučne-znanstvene vrste, katero smo Slovenci do zdaj gojili. Z ocenjevanjem te knjige bi rad opozoril na to, da bi začeli Slovenci baviti se tudi z obrtnimi in kupčijskimi razmerami po Slovenskem v obče, osobito pa po Kranjskem. To sicer ni lehak predmet, a kaj treba je, da se ga z veliko brižnostjo poprimemo. Mal začetek bode tudi s tem storjen, ako takih knjig, kakeršna je pričujoča, ne zalágamo kar tako, marveč se potrudimo, razvozlavati njih „hiroglife“. Kar je v ti knjigi, smeli bi mi „idealni“ Slovenci skoraj imenovati „hiroglife“. Knjiga je sicer debela, a suha, suha, skoraj nič kot številke in same številke, pa rubrike in kolone. Zdaj pa naj človek, ki piše za beletrističen list, ima veselje o taki knjigi! In vendar čutim precej veliko zadovoljstvo o nji; kajti knjigo bi najrajši krstil „ein treues Bild des Herzogthums Krain“.